

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

עוד על רחמים ודין (חלק ג')

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

גם בשבוע שעבר הסברנו בדברינו על **פרשת וירא** כי הפרשיה המתארת כיצד הקב"ה כרת עם אברהם ברית והבטיח לו זרע משרה אמנו, מופיעה פעמיים. פעם אחת, תוך התגלות במידת הדין - בסוף פרשת לך לך ופעם נוספת, במידת הרחמים - בתחילת פרשת וירא (כריתת הברית במידת הרחמים מפורטת גם היא בסוף פרשת לך לך).

אם כך, מהי המשמעות של כל התגלות וכיצד שתי הפרשיות יחד נותנות לנו תמונה שלמה ועמוקה יותר מבחינה רוחנית של הברית והבשורה?

בדברינו השבוע, ננסה להבין את הברית וההתגלות במידת הדין. כאשר מידת הדין מופיעה בעולם עלולות להיות לכך השלכות חמורות, לכן אין זה פלא שהפרשיה נפתחת במילים הבאות: "ויפל אַבְרָם עַל פְּנָיו..." (בראשית י"ז ג). (לכאורה, אין הסבר מדוע אברהם נבהל ונפל על פניו).

המדרש ובעקבותיו תרגום יונתן ורש"י הסבירו: "לפי שלא מל עדיין, נופל ומדבר עמו" (פסיקתא זוטרותא (לקח טוב) בראשית פרשת לך לך פרק יז סימן ג). לפיכך צריך להסביר, שכיוון שבפסוקים הבאים יגיע הציווי על המילה, בינתיים אברהם, שהוא עדיין ערל חייב ליפול על פניו (אולי כדי "להסביר" זאת). על פרשנות זו קשה, הרי הקב"ה נלה לאברהם גם קודם לכן וגם אז אברהם לא היה מהול ובכל אופן לא נפל על פניו. הרד"ק הסביר בכיוון אחר לגמרי, וז"ל: "ויפול אברהם על פניו - השתחוה והודה לאל על אשר אמר לו שיתן בריתו בינו ובינו שזה יהיה קיום האהבה אשר אהב".

גם החזקוני בעקבותיו הסביר בכיוון זה: "ויפל אברם על פניו - השתחוה על שמחת הבשורה". על שניהם קשה, למה נקט הכתוב לשון נפילה ולא לשון השתחויה? הרמב"ן, שכמובן היה מודע לקשיים שהערנו עליהם, מציע כיוון נוסף: "וטעם ויפול אברם על פניו - לכוין דעתו לנבואה. וכאשר השלים לו נבואת המצוה במילה קם אברהם ועמד, ובא אליו הדיבור שנית מן השמים ואמר לו שרי אשתך וגו', וחזר ונפל על פניו לכוין דעתו והתפלל על ישמעאל". (על הרמב"ן קשה מהמקומות האחרים בתורה שם מוזכרת נפילה שכזו ואכמ"ל).

לכן, אחרי בקשת המחילה מן הראשונים, נציע בענווה דרך אחרת. אברהם נפל על פניו בגלל מה שמופיע מיד בהמשך הפסוק: "וַיִּדְבֹר אֱתוֹ אֱלֹקִים לְאָמְרָא". אברהם נפל על פניו מכיוון שההתגלות הייתה במידת הדין והנפילה מבטאת את היראה הנגרמת כתוצאה מכך (הגדרה זו מתאימה לכל ההופעות של הנפילה על הפנים בכל התורה).

כמו שכבר ציינו, כל הפרשיה מפסוק זה ועד סוף הפרשה כולה, רוויה ומתייחדת בזה שרק שם אלקים מופיע בה. דבר זה ברור גם מהתוכן - בפסוקים הבאים אברהם נצטווה במצוות ברית המילה. מצווה חשובה זו מביאה את האדם לשלמות, אבל הדרך היא דרך של כאב והסרה של הערלה, כולל פריעה. לכן, יש פוסקים שהתנגדו לשימוש במשככי כאבים בזמן המילה, דווקא כדי להבטיח את הכאב. קיומה של מצווה זו מלווה תמיד, בדימום ובבכי. כל אלה קשורים בטבורם למידת הדין. הדין קשור לחוק שיש לקיימו, גם אם הדבר כרוך בקשיים וגם אם אינו מובן.

בשבוע שעבר הזכרנו את האיסור לנסות לגלות את הנסתר ולנסות לדעת מה העתיד צופן. לכאורה, יש דרך מותרת לעשות זאת שהיא חלק אחד מן הפרדס הוא הסוד וחכמי תורת האמת עוסקים בפרו זה של התורה. ניתן ללכת אל המקובל (ואנו מתכוונים רק למקובלים אמיתיים) ולשאול אותו אם כדאי או לא לפנות לכיוון מסוים או לנקוט בפעולה מסוימת או לחדול ממנה, שהרי הוא מכיר את החוקים הנסתרים הקובעים מה יהיה בעתיד.

התורה מזהירה אותנו, גם אם משהו יפנה לכיוון זה, הוא צריך לדעת ולקחת בחשבון שהוא יקבל תשובה רק על פי מידת הדין, עם כל הסכנות שיש בכך.

הדרך לקבל הנהגה במידת הרחמים היא דרך התמימות.

(על ההשפעה של כל זה על נושא הצחוק עיינו במאמרי 'חוק וצחוק' בתוך חמדת הארץ ד וגם באתר ארץ חמדה: <http://www.erezhemdah.org/Data/UploadedFiles/SitePages/534-sFileRedir.pdf>)

הבה נתפלל כי נזכה ללכת בעקבותיו של אברהם אבינו, בדרך של 'תמים תהיה' ולזכות להנהגה במידת הרחמים.

לע"נ ר' אליהו כרמל ז"ל נלבי"ע חי באייר תשע"ו	לע"נ מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י"ז בסיוון תשע"ד	לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג ז"ל	לע"נ ר' מאיר בן יחזקאל שרגא ברכפלד ז"ל	לע"נ מרת שרה ונגרובסקי בת ר' משה זאב ע"ה נלבי"ע י' בתמוז תשע"ד	לע"נ הרב אשר וסרטייל ז"ל נלבי"ע ט' בכסלו תשס"ט
---	--	--	---	--	--

לע"נ יחזקאל צדיק ז"ל, נלבי"ע י"א באייר תשע"ו

מש' ארץ חמדה' אבלה על מותו של חברנו האהוב הרב ראובן אברמן זצ"ל, חבר הנהלת 'ארץ חמדה' איש תורת אמת שגורה בפיו, מחנך דגול ואיש המעלה מכל הבחינות.

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הפרשה בהלכה

טביעות קול

יצחק אבינו טעה בזהויו של יעקב, למרות שקולו נשמע כקולו שלו. לדעת הרמב"ן שינה יעקב את קולו לדבר בקולו של עשו. מכאן יש הפוסקים שלא ניתן להעיד על אדם על פי קולו בלבד. וכן, אם שמעו אדם אומר שיכתבו גט לאשתו, אף אם זיהו אותו על פי קולו, עדיין יש לחשוש שמא לא היה זה בעלה. משום כך כתוב בתורה "והוא עד או ראה או ידע" – ניתן לסמוך על הראיה בלבד, ולכן סומא פסול לעדות.

אבל מלשון הרמב"ם (ה' עדות ט, יב) ניתן לדייק שרק סומא פסול בגלל גזירת הכתוב ("או ראה"); אדם אחר יכול להעיד ע"פ טביעות הקול. לכן ניתן להוציא מקלל או מסית להורג רק על סמך עדים ששמעו את קולם. משום כך סומא מותר באשתו, וכן כל אדם בלילה, בהנחה שהזיהוי נעשה באמצעות הקול בלבד. בכל זאת יש שפסק שאין לסמוך על קול, כשסימנים אחרים פוגמים בזיהוי זה. מעשה שהגיע אדם לעיר ועל פי קולו זיהו אותו, על אף שמראהו היה שונה, ואח"כ מת. יש שבגלל שינוי המראה פסקו שלא להתיר את האשה מחשש שבעלה עדיין חי; ויש שפסקו שכיון שאת שינוי המראה ניתן לתלות בשינוי הגיל, עדיין ניתן לסמוך על טביעות הקול.

אבל אם כך, כיצד הצליח יעקב לשנות את קולו ולדמותו לקולו של עשו? על כך כתב ב"מרחשת", שדווקא יעקב הצליח בכך משום שהיה אחיו של עשו. משמע לכאורה, שכשמתירים אשה מעגינותה בעדות הניתנת על פי קולו של הבעל, יש לוודא שלא היה זה קולו של אחיו.

ע"פ הערך **טביעות קול (כרך יח)**

טל

ברכה מיוחדת יש בטל, שאינה במטר, וכמו שבירך יצחק את יעקב בפרשתנו: "ויתן לך אלקים מטל השמים" – לא ממטר השמים, שיש העצבים בו, אלא מטל השמים, שהכל שמחים בו, ויורד הוא בכל ימות השנה ואינו נעצר. כיון שאינו נעצר, רבים אינם מזכירים אותו בברכת גבורות, לא בקיץ ולא בחורף, ועל אודותיו אין צריך לבקש. נוסחים אחרים מזכירים אותו בקיץ ואומרים אז: "מוריד הטל".

בכל זאת בברכת השנים מבקשים אנו "ותן טל ומטר לברכה", כיון שיש טל שאינו לברכה – כגון: המעלה פירות לגג ביתו כדי להניס מתוכם תולעים (נמלים, למשל, נמלטות מחום השמש), אינו רוצה שיחד עם זאת יירטבו פירותיו בטל. משום כך, על אף שטל דינו כמים וכשאר המשקים המכשירים פירות לקבל טומאה, בכל זאת כשלא נוח לבעל הפירות בטל זה, אין פירותיו מוכשרים לקבל טומאה.

כמעט לכל דבר הטל דינו כמים – כגון: להכשר טומאה. בכל זאת ראו לנכון למנותו כמשקה בפני עצמו. כך, למשל, בסימנם של שבעת המשקים: "יד שח"ט ד"ם – האות מ' האחרונה מייצגת את המים, והט' את הטל (והשאר: יין, דבש, שמן, חלב, דם) – כיון שיש שהטל אינו נחשב כמים, כגון לענין שיעורו להוצאה בשבת – הטל שיעורו כדי לשוף את הקילור שנותנים על העין, והמים שיעורם כדי להדיח פני מדוכה. מסתבר שרק את הטל שמים על העין, כיון שהוא מזוקק יותר מאשר סתם מים. ע"פ הערך **טל בכרך יט**

רפואה והלכה

תאומים

"וימלאו ימיה' ללדת ולהזה תומם בבטנה" [נרלאקית כה כז]

פרשנות המקרא

נרלאקית רבה, פס"ג ופפ"ה: להלן מלאין וכאן חסרין 'והנה תומים בבטנה' יתומס' כתיב. להלן פרץ וזרח שניהם צדיקים, כאן יעקב ועשו אחד צדיק ואחד רשע.

רס"ג (בראשית לח כח): 'ויתן יד' – הוציא אחד מהם יד.

רפ"י: 'וימלאו ימיה', אבל בתמר כתיב 'ויהי בעת לדתה', שלא מלאו ימיה כי לז' חודשים ילדתם. 'והנה תומס' – חסר, ובתמר 'תאומים' – מלא, לפי ששניהם צדיקים, אבל כאן אחד צדיק ואחד רשע.

רפצ"ס: 'והנה תומס' בכל דבר חידוש רגיל לומר כן.

רפנ (בראשית לח כח): 'ויתן יד' – אחד מהם, ולא נזכר שמו, כי עוד לא נקרא. גם אלה במעשה פלא, שנבקעו השיליות יחד, והשיב זה ידו ויצא אחיו.

רל"ק: 'וימלאו ימיה' – ימי העיבור; 'והנה תומס בבטנה' – והנה יצאו התאומים שהיו בבטנה.

רל"ק (בראשית לח כז): 'ויהי בעת לדתה' – מלמד שלא הרגישה בהריונה בתאומים אלא בעובר אחד עד שילדה, לא כמו שהיה ברבקה שהרגישה בשניים.

חזקוני: 'והנה תומם' חסר יו"ד. שהרי כל התאומים דומים זה לזה, אבל כאן האחד איש שעיר והאחד איש חלק, עשו נולד ערל ויעקב נולד מהול, האחד אדמוני והאחד יפה, עשו חזיר ויעקב שה.

חזקוני (בראשית לח כז): קודם שילדה הרגישה המילדת וידעה שתאומים בבטנה, ולכן 'ותקשר על ידו שני', על אותו שיצא ראשון 'לאמר זה יצא ראשנה'.

לכנו בחיי: 'תומים' חסר, לפי שהאחד מהם רשע, אבל תאומים שבפרץ וזרח מלא ששניהם צדיקים.

ספורנו: קודם שנולדו הכירו הניצבות שהם תאומות, לפיכך כשנולד הראשון שהיה 'כאדרת שיער', והיה ראוי שתהיה לידתו יותר קשה מלידת החלק ומאוחר ממנה, קראו שמו עשו, באומרים שאחיו הנשאר עשה זה, שדחה אותו בעישוי לחוץ.

רש"י הירץ: "תאומים", אם תהום נגזר משורש המם, אפשר וגם תאום נגזר משורש אמם; נמצאו התאומים שני יצורים, המותניים זה בזה ובבת אחת משורש אחד יצאו, וגם לאחר מכן ניזונים כאחד ומתחלקים ביניהם במקורות יניקה משותפים, אמנם אם כך תהיה צורת הפועל תאומים נגזרת שלא כמנהג מצורת השם.

העמק דבר: 'והנה' משמעו פלא, מה שלא עלה על דעתה, היינו שהיו 'תומים' בבטנה ולא תאומים. וזהו החידוש שכסבורה שההפרד שביניהם יהיה בצאתם ממעיה, אבל בבטן המה תאומים, אבל לא כן אלא גם בבטנה המה תומים בלי אלי"ף ללמד שהיו חלוקים.

העמק דבר (בראשית לח כז): עוד בבטנה נודע להמילדת כי תאומים הם ועל כן קשרה השני על יד הראשון.

* * *

תאומים במקרא, בחז"ל ובפוסקים

חז"ל הכירו במנגנון היצירה של תאומים זהים: שני אחים תאומים, טיפה אחת היתה ונחלקה לשנים [1]. כמו כן ידעו חז"ל על ההבדל בין תאומים זהים ('שפיר אחד'), לבין תאומים שונים ('שני שפירים') [2].

באשר לאפשרות של הפריית ביצית אחת כאשר יש ברחם כבר עובר קודם, מצינו דעות חלוקות בחז"ל. מצד אחד קבעו חז"ל, שאין אשה מתעברת וחוזרת ומתעברת [3]; ומאידך קבעו, שיש אפשרות להתעברות נוספת, אשר עלולה לגרום לעובר הראשון להיות 'סנדל' [4], ודבר זה אפשרי דווקא בארבעים הימים הראשונים להריון [5]. תירוצים שונים נאמרו ביחס לסתירה זו [6], אך המסתבר ביותר הוא ההסבר שעל פי רוב אין אשה חוזרת ומתעברת, אך לעתים נדירות הדבר אכן קורה [7].

מצינו באחרונים דיון ארוך בשאלה אם תאומים נוצרים מביאה אחת או משתי ביאות [8].

באופן כללי יש לציין כי לידת תאומים לא היתה תופעה מצויה בזמן העתיק, ולפיכך נאמר בלידת יעקב ועשו 'והנה תומם בבטנה' [9], שבכל דבר חידוש רגיל המקרא לומר כן.

אכן מצינו במקרא ובחז"ל איזכור של מספר תאומים:

- קין והבל [10]. לקין היתה תאומה, ולהבל היו שתי תאומות [10], ולפי זה יוצא שחווה ילדה תמישיה [11]. יש מי שכתב, כי תאומות קין היתה אשתו ושמה קלמאנא, ואחת מתאומות הבל היתה בלבירא [12].
- יעקב ועשו [13], שהיו תאומים שונים. צורת לידה כזו, ששני התאומים השונים נולדו בו זמנית, היא פליאה רבה [14]. תאומים אלו נולדו בשלים בזמן הראוי [15]. במהלך ההריון מתארת התורה שהתאומים 'התרוצצו בקרבה' של רבקה. יש מי שכתב, שסיבת ההתרוצצות היתה למנוע מצב של תאומי סיאם, היינו שיעקב ועשו לא ידבקו זה לזה [16], ויש מי שכתב, שיעקב ועשו נוצרו בשליה אחת, ומטעם זה היה הריצוץ בבטן [17].
- לאה ורחל [18].
- תאומות נולדו עם כל אחד מהשבטים, ונשאום לנשים [19]. תאומה נולדה עם דינה, ותאומה יתירה נולדה עם בנימין [20].
- פרץ וזרח בני תמר [21], נולדו טרם זמנם, בחודש השביעי [22], זרח הוציא ראשון את ידו, החזירה, נולד פרץ, ואחר כך נולד זרח [23]. גם דרך הלידה הזו היא מעשה פלא [24].
- יש מי שכתב, שאולי מנשה ואפרים היו תאומים [25], ולא נמצא מקור לספק זה.
- בחז"ל מצינו שני זוגות תאומים של רבי חייא - יהודה וחזקיה תאומים היו, אחד נגמרה צורתו לסוף תשעה, ואחד נגמרה צורתו לתחילת שבעה, וכן פזי וטוי היו תאומות [26].

יש שתיארו לידת תאומים במרווחי זמן גדולים ביניהם, עד מספר חודשים זה מזה [27].

ביחס לתכונות של תאומים מצינו בחז"ל, שאם אחד חושש בראשו, חברו מרגיש אף הוא בכך [28].

מצינו בחז"ל תיאורים של הריונות מרובי-עוברים: בני ישראל ילדו במצרים ששה בכרס אחד [29]; חמות, אשתו של עובד אדום, ושמונה כלותיה ילדו ששה ששה בכרס אחד [30].

מצינו במקורות קדומים תיאורים המתאימים לתאומי סיאם:

- אדם הראשון נולד בשני פרצופים [31]. יתכן לראות זאת כמצב של תאומי-סיאם המחוברים בכל הגוף פרט לגולגולת, אם כי ניתן לומר שמדובר באדם אחד עם גולגולת כפולה, כמו מצבי טריפה רבים שנידונו ביחס לכפילות של איברים [32].
- מי שנולד עם שני ראשים מה דינו לעניין הנחת תפילין ופדיון בכור [33]. גם כאן ניתן לומר שמדובר בכפל ראשים של אדם אחד, או שמדובר בתאומי-סיאם המחוברים בכל חלקי הגוף פרט לגולגולת [34].
- תאומים מחוברים בראש, ומן הטבור ומטה [35].

- שתי תאומות מחוברות בחזה [36].
- תאומים מחוברים בחזה עד הטבור, אחד גדול, ואחד קטן אשר ראשו מוטה לצד אחד, ורגליו תלויות ומגיעות עד ארכובותיו של הגדול, ולא היתה בו תחושה כלל [37].
- תאומים זכרים מחוברים בראש באזור הקדקדק, ונפרדים בשאר חלקי גופם [38].
- יש מי שתארו צורה של 'תאומי-סיאם' גם בבעלי חיים [39].

פרטי דינים

תאומים שהאחד נולד בכ"ט אדר ראשון, והשני נולד בר"ח אדר שני - דנו הפוסקים, מי מהם הבכור, ומתי יחגגו את חגיגת הבר-מצווה שלהם בשנה פשוטה. יש מי שכתב, שהתאום השני, שנולד בר"ח אדר שני, יחגוג את בר-המצווה שלו בר"ח אדר פשוט, והראשון שנולד בכ"ט אדר ראשון יחגוג את בר-המצווה שלו חודש מאוחר יותר מתאומו השני; אבל לעניין ירושה, הראשון הוא הבכור [40]. ולעניין ייבום - יש מי שכתב, שהשני נחשב כגדול האחים, אף שלעניין בכור לכהן הראשון נחשב כפטר רחם [41]; ויש מי שכתב, שגם לעניין ייבום הראשון הוא גדול האחים [42].

בעניין העליה לתורה בשבת בחגיגת הבר-מצווה של תאומים, אין צורך לעשות שני מניינים, אלא אם כבר הגיעו למצוות, יעלה אחד מהתאומים כאחד מן הקרואים, והאחר יעלה למפטיר; ואם טרם הגיעו למצוות, יעלה אחד למפטיר, והאחר יעלה לתורה בשבת הבאה [43].

לעניין ברכת 'ברוך שפטרני', בוודאי על פי המנהג שלא מברכים ברכה זו בשם ומלכות, יאמר נוסח זה לכל אחד מהתאומים בנפרד, ואפילו למנהג שמברכים ברכה זו בשם ומלכות, יברך לכל אחד לחוד אחרי עלייתו לתורה [44].

סעודת בר-מצווה פשוט שיעשה לשני התאומים יחד, ויגידו דרשתם כל אחד לחוד בהפסק שיר וקול תודה [45].

יש מי שכתב, שאם האב מודה באחד מהתאומים שהוא בנו, אינו נאמן לומר שהאחר אינו בנו [46].

המנהג הוא, שלאם זכות לקרוא שם לוולד הראשון, ואם נולדו תאומים, זכותה של האם לתת שם לראשון; ואם חלה הראשון, והשני היה בריא ונימול בזמנו, שאז קוראים שם ראשון לוולד השני, זכותה של האם לקרוא שם לוולד זה, אף שהוא וולד שני, שכן שמו ניתן לו ראשון [47].

לעניין הברכות על מילה של תאומים זכרים - יש מי שכתבו, שיברכו את כל הברכות לכל מילה בנפרד [48]; אך רוב הפוסקים הכריעו לברך ברכה אחת על שתי המילות [49], ואפילו אם שני התאומים נימולים על ידי שני מוהלים [50]; ויש מי שכתב, שאמנם מברכים רק ברכה אחת לשניהם, אלא שמביאים כוס לכל אחד ואחד [51]. ואם סח בין שתי המילות שלא מעניין המילה - יש מי שכתב, שיברך שתי ברכות [52].

תאומים, שמת אחד מהם בתוך שלושים יום ללידתו, והשני חי ומת לאחר שלושים יום - יש אומרים, שאין מתאבלים על אף אחד מהם [53]; ויש אומרים, שדווקא על הראשון לא מתאבלים, אבל על השני שחי אחרי שלושים יום - מתאבלים [54].

מי שביכרה וילדה תאומים, זכר ונקבה, ולא ידוע מי מהם יצא ראשון, אין חיוב פדיון הבן, שמא הנקבה יצאה ראשונה, ובספק ממון הכהן המוציא חייב להביא ראייה; וכן מי שביכרה וילדה שני זכרים, ולא ידוע מי מהם יצא ראשון, ומת אחד מהם בתוך שלושים יום - אין פודים, שמא הבכור הוא שמת, והמוציא מחברו עליו להביא ראייה, ובמקרה זה גם האב וגם הבן פטורים מפדיון [55]; וכן בתאומים שנולד הראשון נפל, הבא אחריו אינו חייב בפדיון [56]. אבל אם שני הזכרים קיימים, חייב לפדות מן הכהן אחד מהם, אף על פי שאין ידוע איזה מהם הוא הבכור [57].

בלידת תאומים - מי שהוציא ראשו תחילה הוא הבכור, אף אם הכניס ראשו, והשני נולד בסופו של תהליך הלידה ראשון; אבל אם עדיין לא הוציא רוב ראשו, והשני נולד קודם, השני הוא הבכור לפדיון [58].

תאומי-סיאם, שכל אחד מתפקד באופן עצמאי ותקין, והם מחוברים רק בחלק מסויים של גופם, דינם כשני בני אדם. לפיכך, כל אחד צריך להניח תפילין; אם אחד זכר ואחת נקבה, קיים האב מצות פריה ורבייה; אחד מהם יכול לחלוץ לאשת אחיו, ועדיף שיחלוץ זה שמימין; אם יצאו דרך ראשיהם כאחד, שניהם צריכים פדיון בכור, ויתנו לכהן עשר סלעים, ואם יצאו דרך רגליהם, דינם כשאר תאומים, ויתנו לכהן רק חמש סלעים. אכן, אסורים הם לשאת נשים מחשש לאיסור אשת איש, כיוון שצריכים לשכב במיטה אחת, וגם אסור לאדם לשמש בפני אחרים, ולעניין זה אין הבדל אם שניהם זכרים, או שניהם נקבות, או אחד זכר ואחת נקבה [59]. אכן, מכיוון שבימינו תאומי סיאם נולדים תמיד בניתוח קיסרי, לפיכך אין פודים אותם [60].

תאומי סיאם המחוברים בליבותיהם, אם לאחד יש לב מלא ותקין, ולשני יש רק חלק מהלב, ואין האחד עם הלב התקין יכול להחיות את עצמו ואת התאום המחובר אליו, מותר להציל את התאום עם הלב התקין, אף שבכך צריך להביא למותו של האחר בעל הלב החלקי [61].

מקורות והערות

- [1] יבמות צח א; נידה כז א; [2] משנה אהלות ז ה; [3] נידה כז א; [4] יבמות יב ב; [5] ירושלמי יבמות ה ג; [6] ראה בספר Feldman D: Birth Control in Jewish Law, 3rd ed, 1995, pp. 183-186, ביחס לשיטות המפרשים ביישוב עמדת חז"ל בנידון; [7] ראה א. שטינברג, אסיא, ב, תשמ"א, עמ' 232 ואילך, על פי גינת וורדים, חלק א, גן המלך, סי' קל. והסביר שם, שלכן נחלקו רבי מאיר וחכמים אם לחשוש למיעוט זה כסיכון, עיי"ש; [8] ראה בשו"ת נובי"ת חאבה"ע"ז סי' פא. ואף שהביא שם דעת רופא בן-זמנו שהם נוצרים משתי ביאות, צדק הנובי"ת שהאמת היא שהם נוצרים מביאה אחת, עיי"ש; [9] פסוקנו, ופירוש הרשב"ם שם; [10] בראשית רבה כב ג. וראה סנהדרין לח ב; [11] וראה בפירוש אברבנאל בראשית ד א, שאינו זר אצל הטבע שתלד האשה ד' או ה' וולדות, גם עד שבעה אמרו חכמי הרפואה שהוא אפשר; [12] סדר הדורות; [13] הפסוק שלפנינו; [14] ראה א"ע בפסוקנו; [15] בראשית רבה פס"ג ופפ"ה. וראה רש"י ותרגום יונתן בפסוקנו; [16] סי' לקוטי תורה בסוף שו"ת ישועות מלכו עה"פ בראשית כה כב; [17] רבנו בחיי בראשית כה ה; [18] סדר עולם רבה, פ"ב; [19] בראשית רבה (מהד' תיאודור-אלבק) פב ח; פס"ז וישלח לה יז; רש"י עה"פ בראשית לו לה. וראה פדר"א לט; [20] ב"ב קכג א; בראשית רבה פט ט; [21] בראשית לח כז-ל; [22] בראשית רבה פפ"ה; רש"י עה"פ בראשית לח כז; [23] בראשית שם. וראה בתו"ש בראשית פל"ח אות קכז ואות קלא, במחלוקת הראשונים מי משניהם היה הבכור; [24] ראה א"ע שם; [25] רד"ק בראשית מא נ; [26] יבמות סה ב; [27] ראה שו"ת חוט המשולש סי' מט; גינת וורדים ח"א גן המלך סי' קל. וראה במאמר א. שטינברג, אסיא, ב, תשמ"א, עמ' 232.

232 ואילך; [28] שיר השירים רבה ה ג; [29] שמות רבה א ז; תנחומא פקודי ט; רש"י עה"פ שמות א ז. וראה במדרש רבה שמות שם, שיש הסבורים שאף ילדו שתיים-עשרה בכרס אחד. וראה בהסבר התופעה בפירושו שד"ל עה"ת שמות יב לז. וראה עוד בא"ע פירוש הארוך, שמות א ז, שכתב שראה רביעיה, ושלדעת הרופאים אפשר להגיע עד שביעיה; [30] ברכות סג ב (לעומת הבבלי הנ"ל ראה ירושלמי יבמות ד יב). וראה בסי' שער השמים, מאמר שמיני דמ"ז ע"ב (הובא במאמרו של ד. מרגלית, קורות, ו, עמ' 686), על תשעה יילודים. וראה שם, שנקראו חזירים, כי מין החזיר מוליד על הרוב בנים רבים. וראה מאמרו של ש. קוטק, אסיא, ב, תשמ"א, עמ' 240 ואילך, הע' 1, תיאורים היסטוריים על לידות מרובי עובריים; [31] עירובין יא א; [32] ראה עוד - שו"ת שבות יעקב ח"א סי' ד; א. שטינברג, אסיא, ב, תשמ"א, עמ' 246 ואילך; [33] מנחות לז א; [34] אמנם יש שהבינו סוגיא זו כמתייחסת לאדם אחד עם כפל ראשים, שכן דנו בעניין זה ביחס לשאלה בהלכות טריפה של יכל יתר כנטול דמי - ראה שו"ת חכם צבי סי' עז; שו"ת חת"ס ליקוטים סי' ט; שו"ת באר יצחק ח"ג סי' יח; חזו"א יו"ד סי' קפג, ועוד. וראה עוד במאמר א. שטינברג, שם, על מקורות ארכיאולוגיים קדומים ביחס לאנשים עם ראשים כפולים; [35] שער השמים, מאמר שמיני. וכתב שם: יזזה ראינו בעינינו בעיר הזאת; [36] שער השמים, שם, בשם אבן סינא. וכתב שם, שהן חיו ובגרו, ואחת רצתה להינשא, אבל התאומה המחוברת סירבה מבושת גילוי ערוותה, והתקיים דיון משפטי מי מהן העיקרית לקבלת החלטות כאלו, עיי"ש; [37] שו"ת הלכות קטנות ח"א סי' רמה. וכתב שם, שראה תאומים אלו באיטליה כשהיו בני כ"ה שנה. וראה שם, שדן בדינו של התאום הקטן, שהוא כדין גוסס; [38] שו"ת שבות יעקב ח"א סי' ד. וראה שם, שהתיאור הוא משנת תסח"ל (1738), והמחבר מעיד שהוא עצמו ראה את שני הנערים-התאומים הללו; [39] ראה שו"ת הלכות קטנות ח"א סי' רמט; שו"ת דברי מרדכי כ"י סי' קו, הובא בדרכי"ת סי' נ סקט"ז; [40] שו"ת מהר"י מינץ סי' ט; [41] שו"ת הלכות קטנות ח"ב סי' קעד; [42] שו"ת שבות יעקב ח"א סי' ט; [43] שו"ת שבת הלוי ח"ח סי' כח; [44] שו"ת שבת הלוי, שם; הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו במאמרו של א. ארנד, בדד 5: 5, 1997; [45] שו"ת שבת הלוי, שם; [46] שו"ת חכם צבי סי' לא; [47] שו"ת אגרות משה, חיו"ד ח"ג סוסי' קא; [48] העיטור ה"ל מילה ח"ד והמהרי"ט, הובאו דבריהם בשו"ת הריב"ש סי' שפד; שו"ת דרכי נועם חיו"ד סי' כז (וכתב שכן הוא המנהג במצרים); שו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' רנ. וראה מאמרו של א. ארנד, בדד 5: 5, 1997 שכתב בהע' 40, שכן היתה דעת הגרש"ז אויערבאך, וכתב להמתין מעט בין שתי הבריות; [49] שו"ת הרשב"א ח"א סי' שפב; שו"ת מהר"ם מרוטנברג, ח"ד סי' ז; שו"ת הרא"ש כלל כו סי' ד; שו"ת בנימין זאב סי' רלד; שו"ת מב"י ח"א סי' קיז; שו"ת הריב"ש שם; שו"ת התשב"ץ ח"ב סי' מב; יש"ש חולין פ"י. וכן דעת הגר"י אלשיב, בהסכמתו לספר אוצר הברית, ח"א עמ' יג-טו; [50] שו"ת מב"י שם; [51] שו"ת התשב"ץ שם; [52] שו"ת בנימין זאב שם; [53] טושו"ע יו"ד שעד ט, לפי דעת הלבוש שם; שו"ת מהר"ם מלובלין סי' סז; [54] שו"ת מהר"ם מינץ סי' נה. וראה בגשר החיים ח"א פ"י"ט אות ג סק"ד, שרוב האחרונים נקטו כך להלכה, וכן מסתבר; [55] רש"י בכורות מח א ד"ה האב; [56] טושו"ע יו"ד שה כב. וראה באריכות במהרי"ט אלגזי, בכורות ריש פ"ח אות ס; [57] בכורות מח א; רמב"ם, בכורים יא כ; טושו"ע יו"ד שה כה. וראה סיכום מצבים שונים של תאומים לעניין פדיון הבן במש"ל"מ בכורים יא כ-ל; [58] טושו"ע יו"ד שה כב; [59] שו"ת שבות יעקב ח"א סי' ד; [60] נשמת אברהם חיו"ד סוסי' שה; [61] פסק הלכה של הגר"מ פיינשטיין - ראה Rabbi MD Tendler: Responsa of Rav Moshe Feinstein, Vol 1, 1996, pp. 125ff; בד קודש ח"ד סי' נב; א. שטינברג, אסיא, ב, תשמ"א, עמ' 246 ואילך.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ד)

Paris, France

פריז, צרפת

מרחשון, ה'תשנ"ט

כשרותו של ספר-תורה שיש בו אותיות נוספות או משונות

שאלה

מצוי בקהילתנו ספר תורה שבו שני ה"נונים" של פרשת "ויהי בנסוע" מצוינים בתוך הספר כך שהן הפוכות באותיות של הפרשיה עצמה - ויהי בנסוע. וכן לסיום בתחילת הפרשיה הבאה.

כמו כן מצוינו שם אות "פ" סופית בצורה זו ף ו"ח" בצורה זו ך האם יש מקור למנהגים אלה והאם הספר כשר?

תשובה

- היום נוהגים הסופרים לעשות נו"ן הפוכה לפני פרשת "ויהי בנסוע" ונו"ן הפוכה לאחריה¹. אך גם אם שינה הסופר מזה ועשה באופן אחר, כגון שעשה את הנו"נים שבמלות תחילת הפרשה וסופה הפוכות, יש להכשיר, כמקרה שלכם, שעשה את הנו"ן של "ויהי בנסוע" ואת הנו"ן הראשונה של "ויהי העם כמתאוננים" הפוכות, והוא מכיוון שהיו בעבר סופרים שנהגו כך, והיה להם על מי שיסמוכו².
- באשר לאות פ"ה המלופפת מבפנים סיבוב נוסף, אף-על-פי שאין זו צורת האות פ"ה הנוהגת כיום, אין זה חשוב לשינוי צורה ולכן אין לפסול את הספר על שום דבר זה³, שכן היו שנהגו לעשות כן בעבר, במקומות מסוימים, על-פי המסורת⁴. עיין אריכות דברים בנושא זה בתשובה הקודמת.
- באשר לאות הי"ת שרגליה אינן עשויות כשתי זי"נים, אלא הן פונות לשני הצדדים, קיים חשש שאין זו צורת הי"ת אלא צורת אות ת"ו, ולכן יש לחשוש לכשרות הספר. ואולם כדי לפסוק את הדין, צריך לראות את צורת האות⁵.

¹ במסכת שבת (קטו ע"ב) מובא: "תנו רבנן, ויהי בנסוע הארן ויאמר משה, פרשה זו עשה לה הקדוש ברוך הוא סימניות מלמעלה ולמטה, לומר שאין זה מקומה". גם בזוהר (פרי' בהעלותך) מובא שפרשה זו עושה לה נו"ן שפניה לאחור, ועל-פי מקורות אלה נהגו לעשות שתי נו"נים הפוכות בפרי' ויהי בנסוע, באופן שיבואר בהערה 2.

2 הרש"ל בתשובותיו (סי' עג) האריך בדבר השאלה, כיצד יש לעשות את הנו"נים ההפוכות. לפי דעתו אין לעשות אותן בין הפרשיות, משום שזה מיתר אותיות בתורה, אלא יש להפוך שתיים מאותיות נו"ן שבתורה (ואף כי סתם נו"ן הפוכה היא אות פסולה, אין היא פוסלת כאשר יש מסורת מחז"ל לעשות כן), והעלה שם אפשרויות רבות, כיצד לעשות. יש שכתבו להפוך את הנו"ן של "ויהי בנסוע" והנו"ן של "ובנחה", ויש שכתבו לעשות כן (במקום "ובנחה") בנו"ן הראשונה של "מתאוננים", ובכהאי גוונא הכשיר מהרש"ל. "נודע ביהודה" (מהדורא קמא חלק יורה דעה סי' עד) חלק על מהרש"ל וכתב שיש לכתוב את הנו"נים ההפוכות לפני ואחרי פרשת "ויהי בנסוע", ולא להפוך נו"נים מתוך הפסוקים, משום שאות הפוכה פסולה, ונמצא הספר חסר ובאשר לדברי מהרש"ל, שבדרך זו הסופר מיתר אות בתורה, כתב שאין זה פוסל את הספר מכיוון שאינו משנה שום תיבה שתהיה עכשו כתובה שלא כתיקונה. ועיין ב"פתחי תשובה" (יורה דעה סי' ערה אות ו) שהביא גם את דברי מהרש"ל וגם את דברי "נודע ביהודה", אך לא הכריע ביניהם. ועיין בספר "קסת הסופר" בחקירותיו ב"לשכת הסופר" (חקירה יז), שהכריע למעשה, שאף-על-פי שלכתחילה יש לעשות כדברי בעל "נודע ביהודה", מכל מקום, אם עשה כפי אחת מן האפשרויות שמהרש"ל הכשירן, אין לפסול הספר על שום זה, מכיון שיש גדולים הסוברים שכך צריך לעשות.

3 "חתם סופר" בתשובותיו (חלק יורה דעה סי' רסה) כתב, שכל שעשה הסופר תגים או ליפופים שלא כתבו לעשותם, והוא עשה אותם לנוי, אם לא שינה על-ידי כך צורתה של האות, הרי מכיוון שעשה לנוי - משום "זה א-לי ואנוהו" - אין לפסול את הספר. וכן פסק בספר "מאיר עיני סופרים" וב"דקדוקי סופרים" (אות פא).

4 רמב"ם (ה' תפילין ומזוזה וסי' פ"ז הל"ח) כתב: "ויזהר באותיות הגדולות ובאותיות הקטנות ובאותיות הנקודות ובאותיות המשונות, כגון הפא"ן הלפופות והאותיות העקומות כמו שהעתיקו הסופרים איש מפי איש". וכן הביאו גם הטור (יורה דעה סי' ערה) וגם רמ"א (שם סעיף ו).

5 קיימא לן להלכה (שו"ע אורח חיים סי' לב סעיף כה), כי כל אות הכתובה שלא כתקנה ואין צורתה עליה... פסולה. ומקור דין זה הוא בגמ' שבת (קג ע"ב): "וכתבתם - שתהא כתיבה תמה; שלא יכתוב אלפי"ן עייני"ן, עייני"ן אלפי"ן, ביתי"ן כפי"ן, כפי"ן ביתי"ן, גמי"ן צדי"ן, צדי"ן גמי"ן, דלתי"ן רישי"ן, רישי"ן דלתי"ן, היהי"ן חיתי"ן, חיתי"ן היהי"ן, ווי"ן יודי"ן, יודי"ן ווי"ן, זייני"ן נוני"ן, נוני"ן זייני"ן, סיתי"ן פיפי"ן, פיפי"ן סיתי"ן, כפופין פשוטין, פשוטין כפופין, מימי"ן סמכי"ן, סמכי"ן מימי"ן, סתומין פתוחין, פתוחין סתומין". מדברי גמרא זו לומדים שכל אות צריכה להיות כתיקונה, ולכן אין להכשיר את האות כאשר יש חשש לשינוי צורתה. ובאשר למקרה שבו עשה נו"ן הפוכה לצד ימין ונו"ן כפופה לצד שמאל כתבו הפוסקים שיש לפסול, עיין להלכה אצל הרב יעקב מאיר שטרן בספרו "משנת הסופר" (עמ' 94 ב"ילקוט הסופר" ד"ה כתבה), ולכן יש לתקן את כל האותיות הכתובות באופן זה, ויזהר שלא יפסול ע"י חק תוכות, כמבואר בשו"ע (אורח חיים סי' לב סעיף יז).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

חדש - "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפיה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעוזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו. בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

